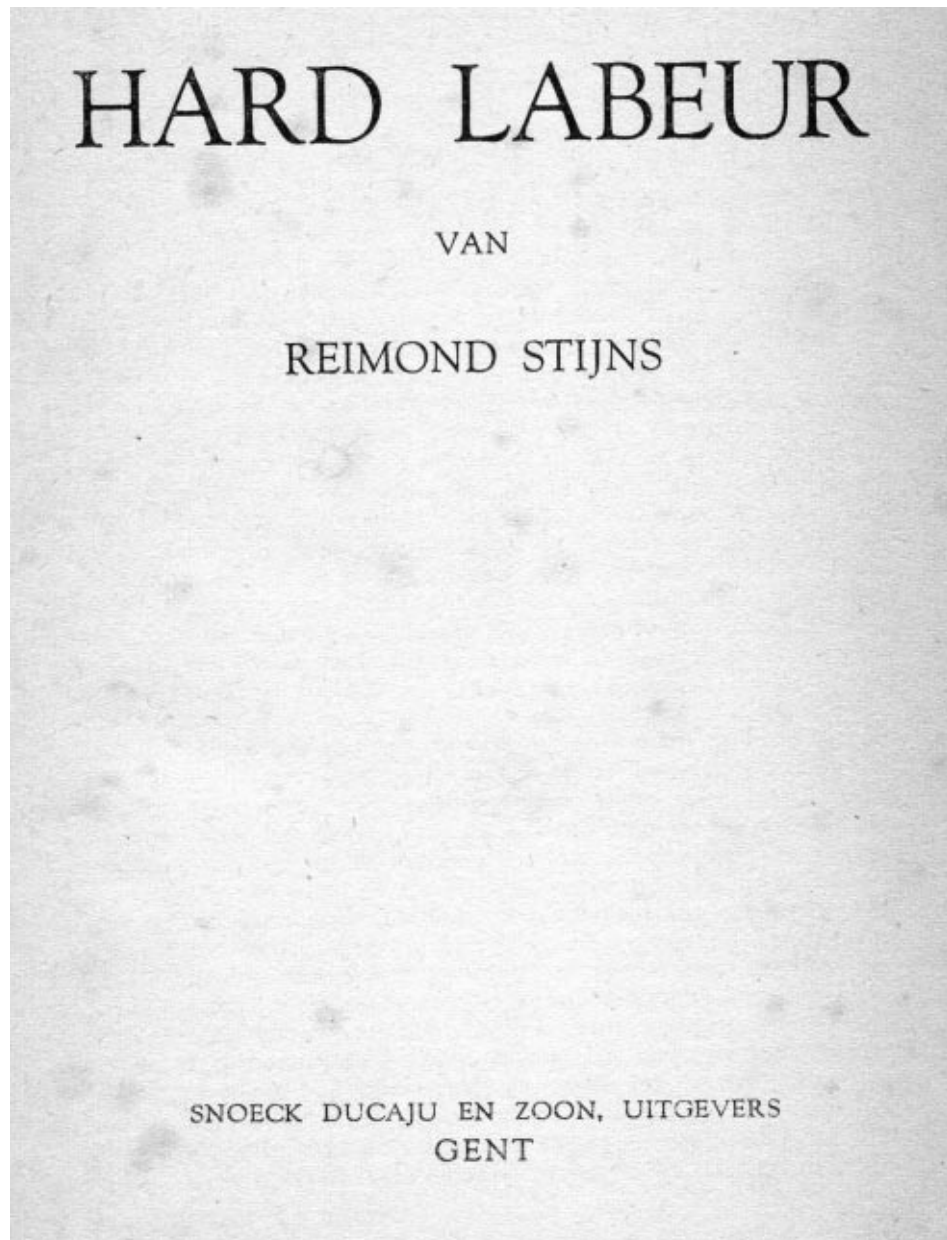

© JEAN KOENE 1994

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, gekopieerd of overgenomen,
zonder de schriftelijke toestemming van de schrijver.

Hard Labeur

Over de roman 'Hard Labeur' (Reimond Stijns)

HARD LABEUR

In 1904 verscheen de laatste grote roman van Reimond Stijns (1850-1905), een schrijver die belangrijk was, omdat hij een vernieuwende impuls gaf aan de Vlaamse letterkunde, maar die pas na zijn dood de eer kreeg die hem toekwam. In 1877 had hij al zijn eerste roman uitgebracht en nadien was hij voortgegaan met het publiceren van gedichten, novellen, romans en kinderverhalen, maar hoe productief hij ook was, slechts weinigen in de nadagen van de negentiende eeuw beseften, hoeveel kracht en hoeveel gepassioneerd schrijverschap aan het werk van het onderwijzertje Stijns ten grondslag lag. Alleen een kleine groep jongeren had oog voor de betekenis van deze schrijver, die het vermogen in zich droeg om zich zijn leven lang te blijven ontplooien en zich telkens te vernieuwen.

Het boek waarmee Stijns zijn schrijverschap afsloot, was *Hard Labeur*, een obsederende roman over schraapzucht en kindermishandeling. Stijns beschrijft daarin het leven Van Mie van Erpe en Speeltie, twee geestelijk misvormde mensen, verblinde ploeteraars om geld, die hun eigen leven en dat van hun kinderen verwoesten, terwille van een droom die nooit werkelijkheid zal worden.

Mie van Erpe is een ruwe, potige boerin, die een kleine hoeve met landerijen bezit in het zuiden van Vlaanderen en daar helemaal alleen het boerenwerk verricht. Ze wroet in de grond, zaait in het voorjaar en oogst in de zomer. Ze melkt haar koeien en mest van tijd tot tijd haar woning en haar stallen uit. Op die manier verdient ze geld en dat is de enige voldoening die het leven haar kan schenken. Andere verlangens koestert zij niet. Haar gevoelsleven is verward: een man kan ze begeren, maar voor zoiets als moederliefde is in haar hart nauwelijks of geen plaats.

Thuis had ze niet geleerd, dat liefde tusschen ouders en kinderen plicht was; wat de pastoor in de preek er over zei, was niet voor haar, meende zij, maar voor welgestelde lieden; ze scharrelde naar geld: dat was het eenig doel van haar leven.

Mie wil wel een man hebben, maar dan moet het iemand zijn die keihard kan werken en flink wat geld meebrengt. Op een armoedzaaier heeft ze het niet begrepen.

Op een zondagmiddag krijgt ze bezoek van Bien, de zoon van de poelier. Hij heeft de nodige glazen bier naar binnen gewerkt en daarmee de moed verzameld om Mie het hof te maken. Hij doet dat op zijn eigen lompe manier, zonder omwegen. Hij zegt tegen Mie, dat hij haar tot zijn 'lieveken' wil

maken en meent dan meteen tot handtastelijkheden te kunnen overgaan. Mie voelt er niets voor om met Bien aan te pappen, want hij drinkt te veel en heeft geen geld. Dat laat ze hem onomwonden weten, waardoor Bien even inbindt. Toch laat hij zich zomaar niet afpoeieren. Hij vertelt haar dat hij eigenlijk voor iets anders gekomen was. Zijn plan was een koe van Mie te kopen, die hij nu wel eens graag zou willen zien. Tegen zoiets heeft Mie geen enkel bezwaar en ze gaat hem voor naar de smerige stal. Maar als zij daar zijn aangekomen en met zijn tweeën naar het koebeest staan te kijken, beginnen in het dronken lijf van Bien de primitieve driften weer op te spelen.

De drank werkte feller, en zijn kop begon weer te duizelen; dat vertrouwelijk alleen-zijn in volslagen eenzaamheid op zoo'n eindeloozen Zondagnamiddag maakte hem uitzinnig; het zien van dat zwaar, heet koelijf voor zich, en 't rieken van den veedrek overal tusschen smotsige muren zetten hem aan tot het bedrijven van leelijke daden.

Als Bien een arm om haar heen slaat, reageert Mie fel. Ze probeert hem van zich af te stoten, maar daarop geeft Bien zich niet gewonnen. Hij grijpt haar aan en probeert haar eronder te krijgen. Het wordt een complete vechtpartij, waarbij ze over een emmer struikelen en samen tegen de grond smakken. Mie komt het eerst overeind en als Bien zich ook heeft opgericht, gaat ze hem te lijf en beukt ze met haar vuisten op zijn gezicht. Met haar sterke heupen werpt zij hem op zij, zij vliegt hem naar de keel en probeert hem te wurgen. Bien weet zich op het nippertje uit de omknelling los te rukken en loopt scheldend naar buiten en het erf af.

ILLUSIE

Later krijgt Mie opnieuw bezoek, maar dan van een kerel die haar beter bevalt. Het is Speeltie, een 'kloek gebouwde man', waar Mie wel iets in ziet, omdat hij stevige knuisten heeft. Bovendien bezit hij een behoorlijke som geld, die hij in Frankrijk heeft verdiend. Slechts heel even bekruipt Mie een gevoel van twijfel, omdat zij in zijn voorkomen iets verontrustends, iets beangstigends meent te bespeuren.

Mie had met gretige oogen toegekeken, en plots ontwaarde ze iets wreeds in zijn verwrongen trekken, iets dat er zich snel over uitgebreid had; doch aanstonds toonde hij heur een gelaat met alle ruwe lijnen weggeveegd, en ze meende, dat ze zich bedrogen had.

Mie besluit het met Speeltie op een akkoord te gooien en het boerenbedrijf samen met hem te gaan rooien. Tot haar tevredenheid stelt ze vast dat Speeltie hard kan werken. Dat heeft hij in Frankrijk geleerd, waar hij jarenlang heeft moeten 'abattre de la besogne'. Hier in Vlaanderen wil hij dat ook doen, maar dan wel in de 'boerenstiel'. Samen beginnen ze een leven te leiden van zwaar karwei en schrale pot, met als enig doel: een grote geldkist te vullen. Later, als ze oud geworden zijn, hopen zij daarmee hun droom te verwerkelijken: de aankoop van een kasteelhoeve.

TIRANNIE

Mie, die Bien hardhandig de les durfde lezen, wordt nu als was in de handen van Speeltie. Hij wordt op de hoeve de heer en meester, die als een tiran regeert over het boerenbedrijf en over zijn gezin. Van Mie en van zijn kinderen eist hij totale onderwerping; strikte gehoorzaamheid en uiterste inzet voor het levensdoel dat hij zich gesteld heeft. Wie niet horen wil, moet maar voelen; Speeltie is onverbiddelijk. Zijn oppermacht handhaaft hij met geweld en zijn kinderen voedt hij op met harde hand en met de zweep. In feite worden die kinderen totaal verwaarloosd en, als ze wat ouder zijn, als werkracht ingeschakeld. Mie stemt ermee in en ondergaat het allemaal lijdelijk, ook als de kinderen door Speeltie meedogenloos worden gestraft.

Het meisje Lize en de jongste knaap, Wannie, wasschen zich buiten aan de lage, houten pomp; ze staan er blootsvoets op de blauwe steenen, pompen onverwachts met groote gulpen, elkander verrassende; water sijpelt van hun aangezicht, en soms lachen ze met een boos gegrinnik, als ze elkander beet hebben gehad.

Binnen heeft Speeltie zijn zweep gemaakt, wendt zich driftig om, kijkt een moment verbaasd naar de twee jongens.

- Wat! schreeuwt hij. Alles uit, heb ik gezegd!

Ze laten overhaastig hun hemd op den grond vallen in een kring om de voeten; ze staan er gansch naakt, met de handen onder den buik, rillen en klappertanden. De te witte huid van hun mager lijf is met gele vlekjes doorzaaid; de magere hals is te dun voor den zwaren kop met de wijd van elkander staande ooren.

'Hier!' gebiedt Speeltie. 'Hier, Mitie!' herneemt hij dringender, daar de jongens naar een hoek schuiven met een gegruwel gelijktijdig aangeheven. Hij grijpt den oudste vast, en houdt hem met de linkerhand op armslengte van zich. De striemende wissel vallen op de bloote beenen, zovens; Speeltie houdt den uitgestrekte rechterarm een stond onbeweeglijk in de hoogte, djakt forsich neer; soms springt Mitie weg, ontvangt dan de snijdende uiteinden van de zweep. Gehuil vervult de woning. 'Oejojoe, vader, vader!' En de jongste ook kreunt mede, en bij elke weltoegebrachte slag trekt hij een been op, perst de vuisten op de borst, bijt op de tanden en zijn oogen kijken strak toe. Bij voorbaat voelt hij reeds, wat hij zoo aanstonds lijden zal. Roode lijnen teekenen zich al talrijker af op de stokkebenen van Mitie. Daar sijpelt het eerste bloed, en water stroelt van tusschen zijn vingers, vormt een nieuwen plas op den morsigen vloer. Een laatste, hevige trek, en met een smet wordt de jongen weggeslingerd, smakt neer in een hoek, ligt er met het aangezicht tegen den grond, met den hals uitgerekt, de beenen ingetrokken en gansch zijn lijf beeft en schudt. Nu wordt de tweede aangevat, die reeds een striem ontvangen heeft, daar hij op zeker oogenblik naar de deur sloop, teruggruwelende voor de vreeselijke straf, die hem wachtte.

Mie is intusschen in den koestal bezig, plonst met de bruine armen tot aan de ellebogen in de spoelingskuip; ze ploetert in den zuren, slijmerigen brij, en kijkt niet eens op, terwijl gejang en gehuil om de woning hangen.

Als vader Speeltie ontdekt dat zijn jongste zoon, Wannie, een paar keer wat geld heeft weggenomen uit een geheime bergplaats, slaat hij hem zo ongenadig, dat de jongen sterft. Dat Wannie dood is,

merkt Speeltie overigens pas geruime tijd later en tot bezinning brengt hem dat niet. Voor de buitenwereld heet het, dat de jongen een ongeluk is overkomen. Na de begrafenis wordt het primitieve leven op de oude voet voortgezet, alsof er niets bijzonders gebeurd is. De dood van Wannie heeft Mie wel aangegrepen, maar ze laat het niet merken: al 'wong zich een hik los uit haar keel (...) op heur gelaat vertoonde zich niets van hetgeen er in haar binnenste kon omgaan; haar trekken waren domnorsch als immer'. Speeltie blijft zichzelf trouw. De wrede dwingeland, die geen vaderlijke gevoelens kent, blijft over alles beslissen, totdat zijn kinderen volgroeid zijn. Dan raakt hij in de problemen. Als zijn dochter Lize aan het vrijen slaat en in verwachting raakt, kan hij haar nog voor goed de toegang tot zijn huis ontzeggen. Met zijn opgroeiende zonen krijgt hij het echter veel moeilijker, want die kunnen hem aan.

DESILLUSIE

Hoewel Speeltie zich altijd alles heeft ontzegd en het leven van zijn huisgenoten heeft vergald, kan hij op zijn oude dag zijn levensdoel niet verwezenlijken, zijn dwaze droom niet in vervulling doen gaan. Van de felbegeerde kasteelhoeve moet hij afzien. Al het geld dat hij met zijn 'hard labeur' bij elkaar heeft geschaapt, wordt hem op het laatste moment ontstolen, door zijn oudste zoons, Mitie en So, die daarna spoorloos met de buit verdwijnen.

Voor Speeltie wordt het dan te veel. Hij wordt ziek en sterft een akelige dood, in eenzaamheid en tot niemands verdriet. Zelfs zijn vrouw staat hem daarbij niet terzijde. Mie voelt na al het gebeurde eindelijk enige schaamte over haar leven. Ze ontvlucht haar omgeving; met haar boerenhoeve en met het lijk van haar man wil ze niets meer te maken hebben.

En 't schoot heur te binnen, hoe Bien heur eens had willen schoffeeren, en hoe diep ze hem veracht had, den zoon van den armen diefachtigen poelier. Er kwam een schaamte over haar, omdat ze zoo ellendig geworden was: dat had Speeltie gedaan!... Ze ging luisteren aan de huisdeur en ze hoorde den reutel in zijn keel. 't Zou nu gauw geëindigd zijn, hoopte ze. Ze wandelde een beetje den weg op en keek of ze in de duisternis de lantaren niet ontwaarde van den Simpelare...

Ze keerde terug; alles was rustig binnen. Ze ontstak het lampken en ging er mede voor het bed. En aanstonds ontwaarde zij z'n half geloken ziellooze oogen, zijn spitsgeworden neus, de ingevallen kaken en den opengezakten mond. En wat waren die donkere vlekken overal! 't Was bloed!... 't Waren gulpen bloed! Bloed uit zijn mond, over zijn kin, over het deken. 't Gevoel van den dood sloeg bliksemsnel over haar neer en haar beenen beefden.

- Speeltie, Speeltie! kloeg ze, 't is uw schuld, man; 't is uw schuld!...

Het lampken viel uit haar handen en 't was duister overal; ze vluchtte heen, struikelde over den driepikkel voor het bed, stootte tegen de deurposten, en ijldde weg over den eindelozen, nachtzwarten kouter, die sliep in vreeselijke stilte.